

Mehmed Uzun

Ruhun Gökkuşığı

Deneme

İÇİNDEKİLER

I. "Uzaklardan bir ülkeden yazıyorum sana..."	9
II. "Ben, ben değilim artık..."	33
III. "Non Serviam"	59
IV. "Söyle bana o sözü, ruhumun ruhu"	81
V. "Gitmek, gitmek, her zaman gitmek"	113
VI. "Ruhum onlara başkaldırmam gerektiğini söylemişim"147	
VII. "Kendini gördün, kendini gördün, az önce, aynada, bir adam tarafından..."	175
VIII. "Zehir ver bana ölmek için ya da düşler ver yaşamak için"	211
IX. "Hayır, cehennemden sadece biri kurtulabilir; anlamsız olan"	251
X. "Aydınlat ölü dünyalarımı yeniden..."	285
XI. "Kim olursa olsun herkes için yazmak istedim, ne olursa olsun her şeye dair, yağmura dair, toprağa dair"	319

I.

“Uzaklardan bir ülkeden yazıyorum
sana...”

7 Şubat 2001;

Hayatımın ve yazarlığımın bilinen, alışıldık hayat ve yazarlıklardan oldukça farklı olduğunu artık iyice biliyorum ve yaşadığım bunca deneyimden sonra, bugün, hayatıma ve yazarlığıma çok uyan bu garip günde, bana ulaşan bu haberin de hayatımda ve yazarlığımda yeni bir sayfa açacağından neredeyse eminim. Hayatımda, bana aniden ulaşan haberlerden hiçbiri iyi olmadı, tıpkı bugün bana ulaşan haber gibi...

Evet, garip bir gün ve bu garip günde her şey garip.

Dünyadan, insanlardan, topluluklardan, insani tüm gürültü patırtılardan uzak, köydeki kır evindeyim. Bana ait bu küçücük dünyada tek başıma, yalnızım; her şeyim olan romanımı yazıyorum. Dışarıda derin bir sessizlik var ve ben içeride, evin salonunda, yazdığım anlatıya uygun, hüzünlü Asuri-Süryani müziği dinliyorum. Dışarı çok soğuk, içerisiyse şöminede yalazlanan ateşin etkisiyle sımsıcak. Dışarıda karın boyu bir metreyi aştı, bense içeride sıcaktan kavrulan mekânları yazıyorum.

Ortalığın beyaza boyandığı bu kış gününde, İsveç'te, Stockholm'e yakın derin bir ormanın içinde, uzaktan ayırt edilmesi olanaksız, tüm ülkenin ulusal simgesi olan renge, koyu şarap

kırmızısına boyanmış ahşap bir kır evinde oturmuş, çok ama çok uzak yerleri, Mezopotamya'nın gazaba uğramış, kavrulan topraklarını yazıyorum. İsveç'in o kendine has ruhunun derinliklerine gizlenmiş, orada İsveç'le ve İsveç ruhuyla hiçbir ilgisi olmayan bir dille, Kürtçeyle bir roman yaratmaya çalışıyorum. Bedenimle, İsveç'in ulaşılması neredeyse olanaksız, sükunetiyle ruhları ürperten ıssız, derin bir ormanundayım ama ruhumla Mezopotamya'yı, dinmeyen bir uğultuyla devamlı çalkalanan, insan, kervan ve istila dalgalarıyla devamlı altüst olan o lanetli yöreleri yaşıyorum. Yanı başımdaki kitaplığın raflarında, arkamdaki masanın üstünde, öteki odalarda, çalışma masamın çevresinde –gelişigüzel yere serpilmiş– sayısız kitap, dergi, harita, ansiklopedi, sözlük, broşür, gazete küpürü var ve bunların çoğu İsveççe, Türkçe, İngilizce, Fransızca, Norveççe, Danca, ama ben bütün bu dillerin dışına itilmiş, serüveni bütün bu dillerden çok farklı olan, acılı, yaralı bir dille, Kürtçeyle yazıyorum. Yazdığım dil, sözlü anlatı geleneği zengin çok eski bir dil, insanlığın en eski dillerinden biri ama benim yazdığım anlatı, geleneksel değil. Uzun yıllardan beri Türkiye'de yasaklanmış ve ölüme terk edilmiş bir dil bu, bu nedenle yazarlığım sadece bir edebi eser yaratmanın çok ötesinde bir uğraş; ağır yaralı bir dilin kurtarılması, canlandırılması çabası da aynı zamanda. Ama bu çabanın ancak çevremdeki dillerin yardımıyla etkili olabileceğini biliyorum ve şimdi yazdığım dille beni çevreleyen tüm bu dillerin diyalogunu kurmaya çalışıyorum.

Yazdığım dil, zorla itildiği bu yalnızlığı aşır, yanı başımdaki bu dillerle edebi bir ilişki kurduğu, onlardan biri haline geldiği, onlar gibi özgürleştiği oranda kurtulacak, bunu biliyorum.

Yazdığım dilin sonsuz acıları, yazmaya çalıştığım anlatının bitmez kederi, dinlediğim müziğin ince hüznü damla damla tüm benliğime yayılıyor, ruhumu, yüreğimi bir ateş közüne dönüştürüyor; bu soğuk kış günü yüreğim yanıyor. Dilin derin hüznü ve romanda yazmaya çalıştığım mağlupların anlatımı çok güç öyküsü, bu derin, ücra ormanda beni boğuyor.

Ve o haber geliyor.

Haber, o an beni içinde bulunduğum derin boğulma halinden kurtarıyor; garip ama, haber neredeyse bir kurtuluş oluyor. Kısa süreli bir kurtuluş, denizin derinliklerinden hızla yüzeye çıkmış birisinin nefes alması gibi. Ancak bu haberin beni daha derin acılara ve hüznülere sürükleyeceğini, tekrar denizin derin noktalarına, diplerine çekeceğini çok iyi biliyorum. Haberin gerçek anlamı da zaten bu; beni daha derinlere sürükleyeceğini, bana yerimin denizin dibi olduğunu, hep orada olmam gerektiğini hatırlatmak.

Bu kır evi, benim sığınağım, inim. İnsanların bana ulaşmasını önlemek, herkesten uzaklaşıp yazdığım anlatıya yakınlaşmak, yüreğimi ve ruhumu anlatıya katmak, anlatı aracılığıyla buradan Mezopotamya'ya gitmek (ya da Mezopotamya'yı buraya, çalışma masama getirmek) için bu ıssız yerdeyim; bir roman yazıyorum ve 28 Mart 1985 tarihinden bugüne üzerinde çalıştığım bu kapsamlı romanın ismi *Hawara Dicleyê*. Yani *Dicle'nin Sesi*. Kürtçe *hawar'ın* birçok anlamı var; ses, haykırış, yakarış, yalvarış, inilti, imdat. Ama ben *hawar* karşılığı olarak sesi tercih ediyorum, çünkü öteden beri yazmayı arzuladığım bu anlatı, sesler üzerine kurulu; benim yarattığım bir ses ustası, garip bir *dengbêj*, yitmiş seslerden canlı bir anlatı yaratacak. Edebi anlatı, özellikle sesler üzerine kurulu ve seslerden yaşayan bir dünya yaratmak isteyen anlatılar yaratabilmek; dilin ve üslubun kurulabilmesi, bir estetiğin oluşması, anlatıdaki karakterlerin canlı ve özgün bir sese sahip olabilmesi uzun ve zahmetli bir çalışma gerektiriyor. Benim için kesinlikle böyle. Kimi yazarların birkaç ay bir yere kapanarak görkemli bir edebi yapıt yarattıklarını duyuyor ve okuyorum. Hatta bir-iki haftada bu işi becerebilenlerin bile olduğunu biliyorum. Benim de böyle dahi yazar arkadaşlarım var; yüzlerinde hep bir sevinç ve mutluluk parıltısı, ya anlatılarını yeni bitirdiklerini ya da yeni yazmaya başlayıp en geç üç ay içinde bitireceklerini söylüyorlar bana kimi zaman. Ama ben bu

dahilerden değilim; deha, benim dünyaya gelişimden yaklaşık iki bin yıl önce doğduğum yöreleri terk etti ve bir daha da oralara uğramadı. O yörelerde doğmuş birinin kayda değer bir yapıt yaratabilmesi çok uzun zaman alıyor artık.

Ben o yoksul yörelerin çocuğuyum, büyük yoksullukların içinde doğmuş, ezilmiş, aşağılanmış, yasaklanmış, yok kabul edilmiş, hapishanelerde ve sürgünlerde kalmış, sayılamayacak kadar çok zorluğu tek tek aşarak binbir güçlükle yazarlık yapmaya çalışan, eksiklikleri fazla, olanakları az bir yazarım; bir anlatının olgunlaşması benim için çok zaman alıyor ve neredeyse bir doğum gibi acılı, sancılı oluyor.

Ama *Hawara Dîcleyê* yıllar sonra olgunlaştı işte, dil, üslup, teknik, estetik, tema, karakterler, olaylar, mekânlar, anlatının gerisindeki konseptler nihayet belli. Yazarlığım için önemli, hatta belirleyici olan romanın nasıl biteceğini bile biliyorum artık. Bu romanı bu anlatıyı mutlaka tamamlamak, edebi yapıt olarak dünyaya sunmak istiyorum; en önemli, en güçlü arzum bu şimdi.

Hayır, bu bir arzu değil, neredeyse bir ebedi tutku; eğer bitirebilirsem, bu roman, bir yazar olarak benim vasiyetim de olacak.

1985'ten bu tarafa boş durmadım elbette; ne ilham perilerini bekledim ne de bir gece ansızın gelebilecek yaratıcı güç kıvılcıklarını. Godot'un –benim için– asla gelmeyeceğini biliyorum, Godot, bir hayal, arzulanan bir düş. Kimi zaman başka yazarların ve şairlerin hayatında gerçekleşebilen bir düş; bir gece yarısı ansızın uyanıp, düşün ilhamıyla hayatının yapıtını yazmaya başlayan ve kısa zamanda bunu gerçekleştiren yazarlar tanıyorum. Ama benim hayatım bu tür zevk dolu heyecanlı, romantik vakalara tamamıyla kapalı. Hayatım, kasvetli; benim için de iyi edebi yapıt, hayallerden ve düşlerden oluşan bir kurgu ama aralıksız, gece gündüz, yaz kış, her zaman kurulması gereken bir kurgu, ağır bir işçilik. Bir çaba, bir sebat, bir metanet, bir merak, bir şevk ve bir cesaret, çılgınlığın biraz ağır bastığı bir cesaret ürünü, –her şeye rağmen... 1985'ten bu yana şimdi yaz-

makta olduğum bu romanla ilgili yaptığım tam da bu; okumalar, araştırmalar, incelemeler, geziler, görüşmeler, haritalar, krokiler, seyahatnameler, resimler, desenler ve notlar; bitmez, tükenmez, sayfalar, defterler dolusu notlar. Ve hepsinden önemlisi kitaplar, kitaplar, kitaplar... Bilgiye ilişkin sınırsız çöl susuzluğumu bir nebze olsun dindiren serin pınarlar.

1985'ten bu tarafa neler yaptım diye düşünüyorum şimdi. *Hawara Dicleyê*'nin ilk satırlarını eski bir Fenike şehrinde, Suriye'nin Baniyas kasabasında yazdım. Dağlardan denize ulaşan ılık meltemlerin gölgesine sinmiş bu şirin Akdeniz kentinin, şirin bir sahil evinin terasında yazdığım ve sonradan defalarca değiştirdiğim (en sonunda da tamamen attığım) o ilk cümlelerinin hemen ardından *Siya Evîne* (*Yitik Bir Aşkın Gölgesinde*) isimli bir romana başladım. Öteden beri yazmayı düşündüğüm ama nasıl kurulması gerektiğini bir türlü somutlaştıramadığım romanın anahtarını (nasıl kurulması gerektiğiyle ilgili bilgileri) yine o kentte buldum ve Akdeniz'den uzak, Kuzey ülkesindeki çalışma masama ulaşır ulaşmaz *Siya Evîne*'yi yazmaya koyuldum. Bu, benim üçüncü romanımdı. Ardından benim için bir çeşit "teşekkürname" olan bir dördüncüsünü de yazdım; *Rojekji rojên Evdale Zeynike* (*Evdale Zeynike'nin Hayatından Bir Gün*). Kürtçe edebi dilimi kurarken, sözlü anlatı ve bu anlatı türünün ustaları *dengbêjlerle* yoğun bir biçimde ilgilendim. Roman sanatımın dilinde onların fazlasıyla emeği oldu; onlara karşı kendimi hep borçlu hissettim. Dördüncü romanım, onlara ödediğim borcumdu. Beşinci romanım *Bîra Qederê*'yi (*Kader Kuyusu*) yine dile ilişkin bir çeşit vefa borcu olarak görmek mümkün. Her yazar tüm yazarlığı boyunca, edebi atmosferini çevreleyen gerçek ya da kurgu sesleri yazar, 1930'lu yılların çabaları, emeği ve ürünleri olmadan, benim hiçbir zaman Kürtçe bir roman dili kuramayacağım apaçık ortada. Bu kitapta yaşamı bir kurgu romandan daha fazla roman olan talihsiz bir adamın öyküsünü yazdım; Celadet Ali Bedirhan'ın. Ve 1990'ların ortasında da en musibetli

romanımı: *Ronî Mîna Evînê-Tarî Mîna Mirinê* (*Aşk Gibi Aydınlık Ölümlü Gibi Karanlık*).

Bugün bana ulaşan haber de bu musibetli romana ilişkin.

Bunlara, yazarlığım için önemli saydığım yirmi civarındaki deneme-öyküyü de eklemek gerekli.

On altı yıl boyunca, yapıt olarak yarattıklarım bunlar işte; coşkulu bir bahar seli gibi durmadan, alabildiğine gür akan ve her yıl önemli bir yapıt yaratan dahilerin yaratma eyleminden oldukça uzak, alçakgönüllü, iddiasız, küçücük bir edebi reper-tuar. Ama benim koşullarımda bunun bile yaratılabilmesi bir mucize. Evet, bunu vurgulamak zorundayım, bir mucize. Tüm bu edebi yapıtların yaratım sürecinde hep benimle olan, hep düşündüğüm, gerekli okumaları, araştırmaları yaptığım ve ol-gunlaştırmaya çalıştığım *Hawara Dicleyê*, benim dışımdaki dün-ya için ne kadar önemli olduğunu tam kestiremediğim bu acılı edebi gelişimin finali olacak; böyle düşünüyorum.

Yazarlığım bir oyun değil, sadece iyi bir edebi eser yaratma edimi ya da tesadüfen karşılaştığım, keşfettiğim bir olgu da de-ğil. Para pul, şan şöret, mal mülk edinmek için yaptığım bir iş değil, pazarın beklentilerini karşılayacak moda bir ses değil. Yazarlığım, bugünkü haberle de yeniden ayırdına vardığım farklı bir şey; günümüz dünyasına egemen olan tüm ölçülerin ötesinde bir şey. Belki de hayatımdaki en bilinçli seçim bu; bile bile sonu gelmez bir sürgün ortamının içinde, hep bir yabancı olarak, kendi yağıyla kavrularak, bir ipekböceği gibi, yıllar yılı kozamı örmek. Böyle bir kozayı örmenin anlamı şu; o derin yal-nızlık içinde halkaları edebi eserler olan bir yazarlık zinciri ya-ratmak. Her edebi eser bir halka ve tüm bu halkalardan oluşan bir zincir. Zincir sözü yaratıcı eylemime çok uyuyor; bana ait bir zincir, beni bağlayan bir zincir, bana ayakbağı olan bir zincir. Hem beni özgürleştiren hem de esaretimi sonsuzlaştıran, bitim-siz kılan bir zincir. Şimdiye kadar yazdığım eserler bu zincirin birer halkası, *Hawara Dicleyê* ise zincirin ana halkası; o olmadı-

ğında, zincirin, zamanın dalgaları karşısında kısa sürede dağılıp yok olacağı, muhkem, metin halka. Çok iyi örülmesi, işlenmesi gereken çelik halka.

Söz konusu bu halkaların oluşması bir düşünceyle başlıyor, elbette daha önce nasıl olması gerektiği iyice bilinen zincire uygun bir düşünceyle. Zincire yeni, uyumlu bir halka ekleyecek bir düşünce ya da hayatımın kimi dönemlerinde bir biçimde karşıma çıkan ve benim de severek kullandığım bir metaforla, sözünü ettiğim zincir aslında bir gökkuşağı; farklı renklerden oluşmuş bir gökkuşağı. Her eser, bu gökkuşağının bir rengi ve eserlerle renkler tamamlanıyor. Ancak esas renk, gökkuşağına anlam veren, onun görülmesini sağlayan ve öteki renklere de bir uyum veren ana renk henüz eksik: *Hawara Dicleyê*.

Bu halkaları, yani renkleri yaratma süreci ise kısaca şöyle; renk, bir düşünce. Düşüncenin bir duygu haline gelmesi gerek. Duygunun bir araştırma, inceleme süreci, bu sürecin de artık görülmeye başlayan karakterler, olaylar, ilişkiler ve mekânlar haline gelmesi, sonunda da yüreğimde ve ruhumda duyacağım canlı seslere dönüşmesi gerek. Bu gerçekleştikten sonra yazacağım anlatının karakterleri artık hayatımın ayrılmaz bir parçası haline geliyor; en yakınumdaki insanlardan bile daha yakınumdaki olan, sadece düşlerde değil, uyanıkken de sürekli seslerini duyduğum, hep onlarla yaşadığım, çoğu zaman kavga ettiğim, anlatının mecrasına uygun biçimde ehlileştirmeye çalıştığım karakterler; bana ait olan karakterler, benim yarattığım canlılar, benim insanlarım, sırdaşlarım, sözcülerim. Her şeyimi onlarla paylaştığım haylaz yaratıklar. En çok haylaz ve dikkafalı olduklarında seviyorum onları; bu halleriyle bana direniyorlar, beni aldatmaya, beni ve anlatıyı hiç arzulamadığım yerlere çekmeye çalışıyorlar. Onlarla tatlı bir kavga halinde olmak beni sevindiriyor, anlatıya ilişkin uyanık olmamı sağlıyor. Bir tanrıdan farksız olan yazar kimliğimden uzaklaşarak onların dünyasına girmek, o dünyayı solumak, yaşamak, onlarla birlikte olmak bana huzur

ve güven veriyor. Onlar benim gerçeğim oluyor, onlar aracılığıyla hayatı yeniden keşfediyorum, günlük gürültü patırtının ötesinde hayatı ilginç yapan, hayata bir heyecan, bir coşku, bir arzu ve elbette bir umut veren hayatın sayısız çelişkisini, çatışmasını, acısını, hayal kırıklığını ve mağlubiyetini onlarla yaşıyorum; yaratıcılığımın koşulu işte bu.

Hawara Dicleyê'ye ilişkin tüm bunlar olgunlaşmış, artık ben değil, karakterlerim anlatıyı yazmam için beni zorluyor. Hayatım, yaşadıklarım, sayısız acı deneyim, bitmez hayal kırıklıkları, insanlarımların yaşadığı sonsuz trajediler, fukaralıklar, olanaksızlıklar, hayatımı çevreleyen çatışmalar, çelişkiler ve daha nice zorluklar beni bitkin düşürmüş durumda; uzun zamandan beri yorgunum artık, ruhum yorgun. Yeni istekler, arzular, ilişkiler, heyecanlar istemiyorum, yeni hayaller, planlar, programlar artık yok yaşamımda. Sayısız deneyim, tüm bunların derin ve acılı bir hayal kırıklığıyla sonuçlandığını, artık iyice biliyorum. Yeni çevreler, insanlar, ilişkiler beni korkutuyor; bunların yeni acılara yol açacağını düşünüyorum. Neredeyse arzularımın hepsi ölmüş, ama bir tanıklık, bir vasiyet olarak bırakmak istediğim bu romanı, *Hawara Dicleyê*, yaratmayı arzuluyorum. İşte beni dış dünyaya karşı koruyan, dış dünyayla ilişkiye mesafe koyan, tamamıyla bana ait, beni hiç terk etmeyen yalnızlığımı ve hep benden uzak olan özgürlüğümü, orada, yoğun bir biçimde yaşadığım inime çekilmiş, arzuladığım anlatıyı yazıyorum. Pencerenin ötesindeki çoğu çam sayısız ağaç, Troia'nın surları gibi; romanımdan uzaklaştırabilecek her tür motive karşı beni koruyan, kat kat yükselen duvarlar.

Romanımla tamamıyla bütünleştiğim böyle bir güne, böyle bir ana sahip olmak benim için kolay değil, yığınla ekonomik, sosyal, kültürel engel var karşımda; günlük yaşam, her zaman müthiş bir ayakbağı. Anlatmaya bile değer görmediğim ama benim için ciddi sorun olan tüm engelleri aşarak buradayım işte ve romanımı yazıyorum. Ne büyük başarı! Mutluyum.